

Голові спеціалізованої
Вченої ради ДФ 20 051.067
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору економічних наук, професору
Сас Людмилі Степанівні

ВІДГУК

***офіційного опонента на дисертацію Дрбчук Наталії Юрївни
на тему «Економічна ефективність використання земельних ресурсів у
сільськогосподарських підприємствах регіону», що подається на здобуття
освітньо-наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю
051 «Економіка»***

Актуальність теми. Основним ресурсом сільськогосподарського виробництва є земля, раціональне використання якої значною мірою визначає рівень ефективності господарювання. Земля розглядається економістами як природний фактор, як природне багатство і першооснова господарської діяльності. На відміну від інших факторів виробництва однією з важливих властивостей землі є обмеженість її якісних характеристик. Відповідно на даний час у всьому світі гостро постає питання щодо оптимізації земельних ресурсів та їх раціонального використання.

Ефективне використання земельних ресурсів має винятково важливе значення для сталого розвитку аграрного сектора України. На сьогодні рівень використання земель в Україні настільки критичний, що подальша деградація потенціалу земельних ресурсів у сільському господарстві може мати катастрофічні наслідки. Формування ефективної організаційно-економічної системи використання земель проходить через подолання допущених у реформуванні помилок та упущень. Стає все більш очевидним, що особлива увага повинна приділятися обґрунтуванню пропозицій щодо вдосконалення умов і механізмів ефективного землекористування. Основним завданням за даних умов є раціональне використання наявного потенціалу земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств, а саме формування ефективного економічного механізму віддачі від земельних ресурсів та збереження їх

родючості. Адже в сучасних умовах використання землі вважається ефективним та раціональним, коли не тільки збільшується вихід продукції з одиниці площі, підвищується її якість, але й коли при цьому зберігається або підвищується родючість ґрунту, забезпечується охорона навколишнього середовища та збереження екосистеми. Вивчення проблем сформованої системи землекористування у сільськогосподарських підприємствах та напрямків її регулювання стає гострою необхідністю. Саме тому дослідження можливостей ефективного використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах, а також розробка відповідного механізму реалізації цих можливостей в сучасних умовах є невідкладними завданнями, що вимагають негайного вирішення.

Методологічний конструктив постановки і практична значимість проблеми економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах на регіональному рівні у її базовому вирішенні актуалізують важливість дослідження. Особливу науково-практичну актуальність зазначеної проблеми підтверджують існуючі певні протиріччя, пов'язані з прогалинами законодавчого регулювання земельних відносин сільськогосподарських підприємств та декларуванням напрямів інституційних умов їх розвитку. В результаті стримується формування ефективного менеджменту сільськогосподарських підприємств щодо використання земельних ділянок, що, у свою чергу, негативно позначається на рівні їх доходності.

З огляду на це, дослідження економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах за сучасних умов функціонування суб'єктів господарювання аграрної галузі є пріоритетним.

З урахуванням викладеного можна стверджувати, що дисертаційна робота Н.Ю. Драбчук спрямована на теоретико-практичні оцінки засад стану та перспектив підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону, а також розроблення пропозицій, концептуальних орієнтирів вирішення наявних проблем.

Дисертаційна робота є складовою частиною наукової тематики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника: «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення функціонування виробничо-господарських структур регіону» (державний реєстраційний номер 0111U000875), де автором розроблені пропозиції щодо обґрунтування ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Сформульовані і представлені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими і достовірними. Робота характеризується логічним і послідовним викладом дисертанткою теоретичних, методичних положень, результатів емпіричного й статистичного аналізу процесів, які обумовлюють економічну ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону.

Необхідно відзначити глибоке опрацювання дисертанткою праць вчених, які досліджували проблеми економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, з врахуванням специфіки галузі. Окрім того, обґрунтованість виконаного дослідження підтверджується належним вивченням вітчизняної законодавчої та нормативної бази, яка визначає ключові засади ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Дисертанткою використано значну кількість інформації, джерелами якої послужили офіційні дані органів статистики, виконавчої влади, особисті спостереження, дані фінансово-статистичної звітності досліджуваного підприємства аграрної галузі. В процесі проведення дослідження використано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу і синтезу; порівняння та деталізації; відносних величин та рядів динаміки; групування; економіко-математичний та ін.

Результати дослідження вдало оформлені і представлені у таблицях,

рисунках, додатках. Результати апробовані через публікацію матеріалів у спеціалізованих вітчизняних та зарубіжних рецензованих наукових фахових виданнях, а також оприлюднені у матеріалах науково-практичних конференцій.

Вивчення змісту дисертації дає підстави акцентувати, що її авторці у процесі дослідження вдалося досягти поставленої мети та розв'язати поставлені завдання.

У першому розділі, на основі опрацювання літературних джерел і власних узагальнень, розкрито теоретичні основи дослідження економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами, зокрема поняття землі як ключового елемента ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств (п. 1.1), сутність економічної ефективності використання земельних ресурсів (п. 1.2), методологію дослідження ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах (п. 1.3).

У другому розділі комплексно проаналізовано формування економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону, зокрема сучасний стан землекористування сільськогосподарських підприємств (п. 2.1), рівень економічної ефективності використання землі в сільськогосподарських підприємствах (п. 2.2), інтенсифікацію сільськогосподарського землекористування (п. 2.3).

У третьому розділі в контексті концептуального бачення стратегічних орієнтирів у вирішенні досліджуваної проблеми, представлені шляхи підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, зокрема здійснено прогнозування виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах регіону (п. 3.1), обґрунтовано удосконалення економічного механізму використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах (п. 3.2), оцінено вплив ефективного використання земельних ресурсів на розвиток регіону (п. 3.3).

Висновки до розділів та загальні висновки до дисертаційної роботи характеризуються належним рівнем обґрунтованості. Вони відображають

основні засади і напрями вирішення науково-практичного завдання щодо формування економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону та шляхів її підвищення.

Наукова новизна одержаних результатів ґрунтується в науково-практичному висвітленні теоретичних положень та векторів удосконалення регуляторних механізмів підприємницької діяльності. Наукова новизна результатів дослідження деталізується в таких положеннях:

– удосконалено: трактування поняття «правовий режим землекористування», яке позиціонується як сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з володінням, користуванням, охороною, відновленням і використанням земельних ділянок; структуру ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств із врахуванням таких елементів: природно-ресурсний, виробничо-майновий, фінансово-інвестиційний, інтелектуально-трудоий, інформаційно-інноваційний і нематеріальні активи; методологічний інструментарій дослідження ефективного використання земельних ресурсів; економічну модель прогнозування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами із врахуванням впливу факторів виробничо-господарської діяльності, зокрема посівної площі сільськогосподарських культур, кількості сільськогосподарських підприємств, внесення мінеральних добрив на 1 гектар посівних площ та урожайність сільськогосподарських культур; концептуальні підходи до визначення змісту економічного механізму використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, складовими якого є агроекономічне землекористування, цифрові технології, альтернативні системи вирощування, альтернативні моделі управління землею, агротуризм і диверсифікація, розвиток інфраструктури, налагодження взаємодії яких забезпечить ефективну діяльність сільськогосподарських підприємств та одержання значних переваг над конкурентами; особливості розвитку регіону під впливом ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами;

– набули подальшого розвитку: підхід до розкриття економічного змісту категорії «економічна ефективність використання земельних ресурсів»; установлення взаємозв'язку між основними видами ефективності використання земельних ресурсів, а саме: економічної, соціальної й екологічної, що дало змогу обґрунтувати їх залежність на основі одержаного підприємством прибутку та його використання для досягнення найбільшої ефективності своєї фінансово-господарської діяльності; визначення, обґрунтування та систематизація критеріїв і показників, які характеризують формування економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону; обґрунтування характерного ряду сильних і слабких сторін сільськогосподарських підприємств регіону, а також можливостей і загроз, які необхідно застосовувати під час прогнозів майбутнього розвитку землекористування підприємствами на основі SWOT-аналізу.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дисертаційної роботи Н.Ю. Драбчук мають важливе значення для теорії та практики забезпечення ефективного розвитку та організаційно-економічного стимулювання підприємницької діяльності аграрної сфери шляхом підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів.

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає, перш за все, у виокремленні нових концептуальних засад та шляхів підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону на основі удосконалення відповідного економічного механізму.

Практичне значення наукових результатів дисертації полягає у впровадженні прикладних рекомендацій, одержаних у дисертаційному дослідженні, у практику сільськогосподарських підприємств та органів державної влади, що сприятиме вдосконаленню використання земельних ресурсів і підвищенню рівня економічної ефективності їх використання. Зазначений аспект практичної цінності результатів роботи автора забезпечено

довідками про їх впровадження і використання, зокрема Департаментом агропромислового розвитку Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 274/01-14/01 від 31.12.2021 р.), Приватним фермерським господарством «Поточище» (довідка № 94 від 22.05.2023 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи також використовуються в навчальному процесі кафедрою обліку й оподаткування Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника під час розробки робочих програм, методичних матеріалів і практичних завдань з дисципліни «Основи бізнесу» (довідка № 03.04-29/07 від 08.06.2023 р.).

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження були апробовані на міжнародних і вітчизняних науково-практичних заходах, а саме: «Наука і освіта в інтелектуально-інноваційному розвитку суспільства» (Бережани, 2019 р.); «Перспективні форми організації господарської діяльності на селі» (Київ, 2019 р.); «Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств» (Львів, 2019 р.); «Актуальні проблеми та перспективи розвитку агро- та електроінженерії» (Бережани, 2020 р.); «Національні і світові тенденції розвитку обліку, оподаткування та контролю» (Одеса 2020 р.); «Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення» (Київ, 2020 р.).

Основні положення і результати дослідження висвітлено в 11 публікаціях, із них: 4 – статей у наукових фахових виданнях з економічних наук, 1 – стаття в іноземних виданнях, 6 – тези конференцій. Публікації Н.Ю. Дрбчук в повній мірі розкривають основні результати дослідження викладені у дисертації.

Оцінка викладення й оформлення дисертації. Дисертаційна робота складається із анотацій двома мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 201 сторінка друкованого тексту, список використаних джерел містить 135 найменувань.

Одержані дисертанткою результати дослідження з теорії і практики

характеризують високий рівень вирішення проблем обґрунтування теоретико-методичних засад та розробки практичних рекомендацій щодо економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону. Вони доведені до впровадження у якості методичних і практичних розробок.

Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертаційної роботи.

Поряд із зазначеними позитивними сторонами дисертаційної роботи, вона містить певні дискусійні положення, зокрема:

1. При дослідженні параграфу 2.2 «Рівень економічної ефективності використання землі в сільськогосподарських підприємствах», дисертантці варто уточнити часовий період аналізу.

2. У параграфі 2.3 «Інтенсифікація сільськогосподарського землекористування» авторці доцільно було проаналізувати діяльність не одного, а декількох сільськогосподарських підприємств.

3. Дані інформативного рис. 3.2 (с. 131) про вибір опцій у програмі Statistica* параграфу 3.1 «Прогнозування виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах регіону», краще було розмістити у додатках.

4. У параграфі 3.3 «Вплив ефективного використання земельних ресурсів на розвиток регіону» необхідно було детальніше охарактеризувати збереження навколишнього середовища регіону під впливом ефективного землекористування.

5. Доцільно було б у цифровому вираженні відобразити вплив ефективного використання земельних ресурсів на розвиток регіону у параграфі 3.3, що підвищило б вагомість дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Драбчук Наталії Юріївни на тему «Економічна ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону» є цілісним, завершеним, самостійно виконаним і логічно побудованим дослідженням, має достатньо високий теоретичний, методичний та практичний рівень. Представлені

результати досліджень утворені у відповідності та з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Основні наукові положення та практичні рекомендації базуються на матеріалах власних досліджень авторки, логічно витікають з матеріалів дисертації і є науково обґрунтованими, чітко сформульованими, містять нові важливі науково-практичні узагальнення. Висновки відповідають завданням, новизні та змісту роботи, впливаючи з її основних положень, а результати дослідження в достатній мірі відображені в опублікованих працях.

Загалом дисертаційна робота є цілісною і завершеною працею, виконаною авторкою особисто у відповідності з поставленою метою та визначеними завданнями. Винесені на захист наукові положення, висновки і пропозиції в комплексі розв'язують важливе завдання визначення засад та заходів спрямованих на підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону. Дисертація відповідає спеціальності 051 – економіка, вимогам Наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Н.Ю. Дрابعук заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – економіка.

Кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу наукових досліджень та інноваційного
розвитку агропромислового виробництва
Прикарпатської державної сільськогосподарської
дослідної станції Інституту сільського господарства
Карпатського регіону Національної
академії аграрних наук України

Згідно з оригіналом:
вчений секретар ІСГ
Карпатського регіону НААН

М.М. Гуменюк

М.М. Гуменюк

Галина Панахид

Галина ПАНАХИД